

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Long-COVID op Bonaire

Het voorkomen, de risicofactoren en de zorgbehoefte van patiënten met
post COVID-19 condition (long-COVID) op Bonaire

Presentatie zorgverleners Bonaire, 29-3-2022

Door: afdeling Publieke Gezondheid & RIVM

Inhoud presentatie

- Introductie
- Achtergrond
- Methode
- Eerste resultaten
- Discussie

Introductie

- Aanleiding studie: vraag vanuit de huisartsen, mei 2021
- Onderzoeksplan, subsidie RIVM
- Onderzoeksteam
  - Publieke Gezondheid: regiehouder, data verzameling
  - Mobilito: datamanagement, procesondersteuning
  - RIVM: technische expertise, data analyse

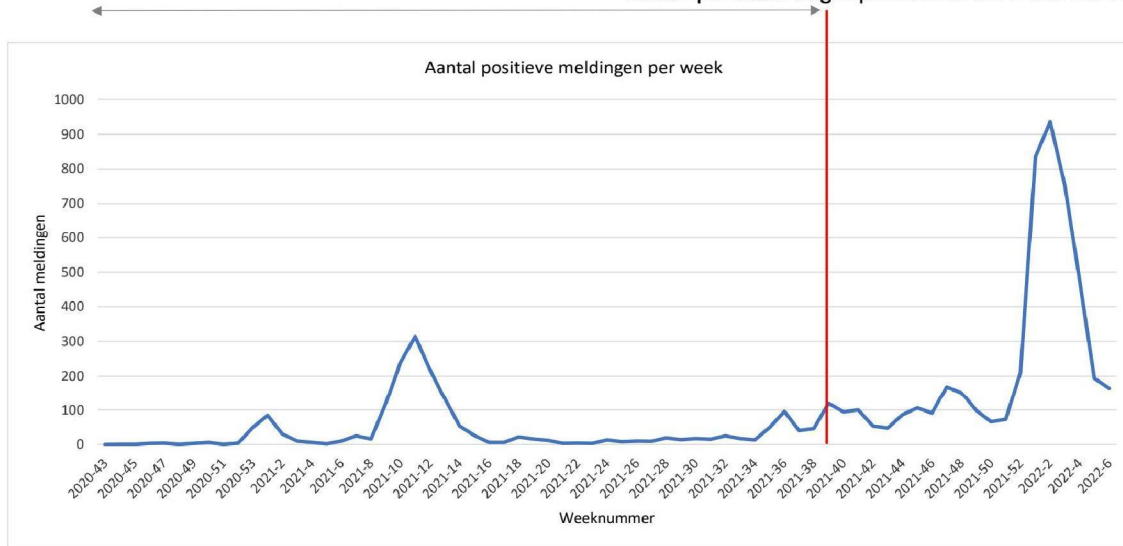

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Achtergrond

Studieperiode: begin pandemie tot 1 okt 2021

Totaal aantal besmettingen t/m 1 okt: 2.036

Totaal aantal ziekenhuisopnames t/m 1 okt: 74

Onderzoeksvragen

- Wat is het voorkomen van PCC op de BES-eilanden?
- Wat zijn de risicofactoren voor PCC op de BES-eilanden?
- Wat is de zorgbehoefte van PCC-patiënten op de BES-eilanden?

Focus deze presentatie: Bonaire

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Methode

- Retrospectieve cohort studie
- Telefonische interviews
- Vragenlijst
  - Samengesteld GGD Zuid-Holland Zuid, RIVM, Nivel, studie Maastricht
  - Input uit zorgketen Bonaire
- 30 interviewers opgeleid
- Interviewperiode 15-nov t/m 4-dec 2021
- Dataverzameling in digitalechecklisten.nl
- METC-check gedaan

INTERVIEWERS | FULLTIME / PARTTIME

We hebben je nodig!
Openbaar Lichaam Bonaire en Tempo hebben je nodig.

Voor het long COVID onderzoek van de afdeling Publieke Gezondheid zijn wij op zoek naar:

- telefonische interviewers (tijdelijk project).

Kom jij ons team versterken?

Registreer je nu!

Training interviewers

Gedeputeerde op bezoek

Methode

Inclusiecriteria **COVID+** Cohort

- Symptomatisch
- Lab-bevestigde positieve PCR / antigeen testuitslag
- Inwoner van Bonaire
- Informed consent gegeven
- Contactgegevens beschikbaar in HP-Zone

Sampling

1. Alle opgenomen patiënten (n=57)
2. Overige COVID+ in HP-Zone gerandomiseerd in "bel blokken"

Inclusiecriteria **COVID-** Cohort (Community Controls)

- Geen COVID-19 gehad binnen de inclusieperiode (self-reported)
- Inwoner van Bonaire
- Informed consent gegeven
- Contactgegevens via referentie COVID+ Cohort

Sampling

Niet uit zelfde huishouden als COVID+ referentie, wel vergelijkbare leeftijd en geslacht.

Methode

Community control: Persoon die zelf aangeeft geen COVID-19 (test) te hebben gehad, en die geen COVID-gerelateerde symptomen heeft op het moment van inclusie

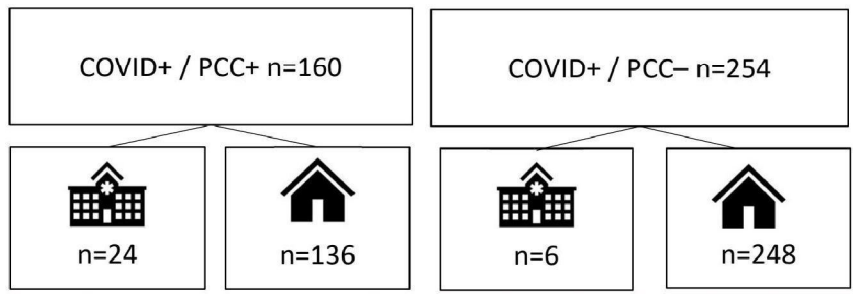
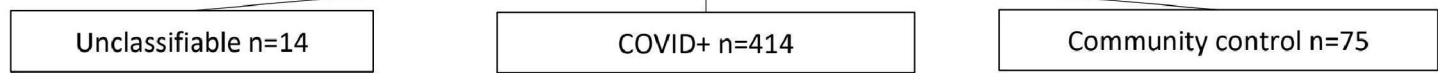
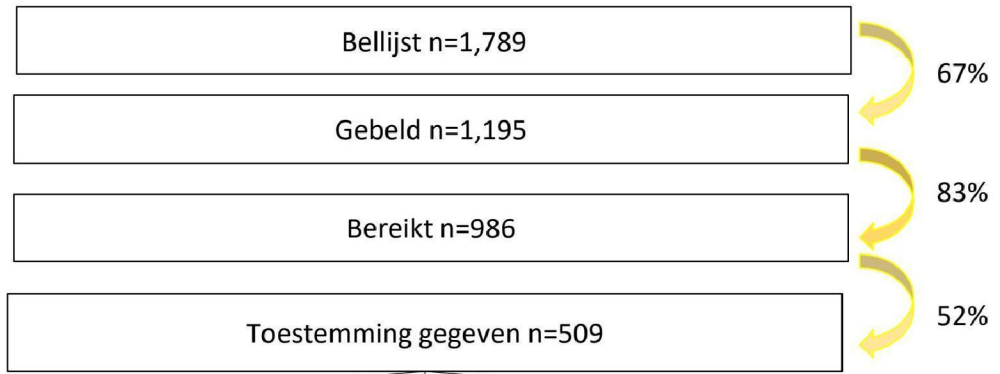
Acute case: COVID-19 patiënt met een lab-bevestigde positieve testuitslag en van wie alle ervaren symptomen toegekend aan COVID-19 minder dan 4 weken hebben geduurd

Post-COVID-19-condition (PCC) patiënt: COVID-19 patiënt met een lab-bevestigde positieve testuitslag en van wie ten minste 1 symptoom toegekend aan COVID-19 langer dan 4 weken heeft geduurd

Interviews afgenomen
tussen 15 november en 4
december 2021

95 niet op bellijst door
asymptotisch

19 niet op bellijst door
overlijden

594 niet gebeld door
gebrek aan tijd en
middelen

Wat is het voorkomen van PCC op Bonaire?

- Geobserveerde PCC prevalentie op Bonaire **39%** onder het COVID-19+ cohort (n=160 PCC patiënten).
  - Verwachte prevalentie was 20%
- Prevalentie hoger onder vrouwen dan mannen (**38% vs. 25%**)
- Prevalentie hoogst in leeftijdsgroep 40-59 jaar (**40%**)
- Prevalentie hoogst bij BMI Morbide obesitas (**31%**)
- 80% van de opgenomen COVID+ ontwikkelde PCC, vs. 35% van niet opgenomen COVID+ .

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten: Leeftijdsverdeling

PCC patiënten

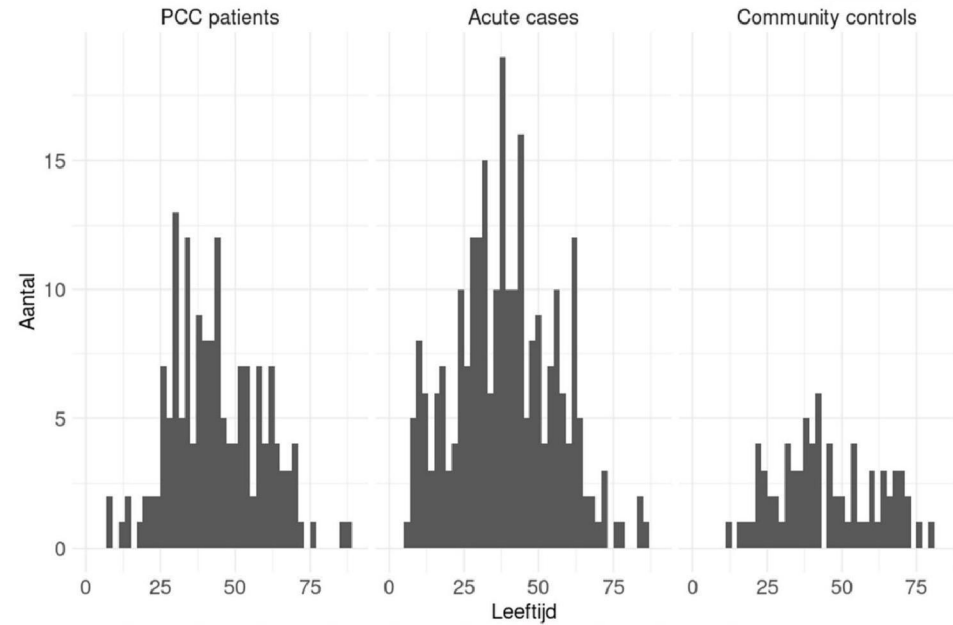
- Gemiddelde leeftijd 44.0 (SD 15.2)

Acute cases

- Gemiddelde leeftijd 39.4 (SD 16.9)

Community controls

- Gemiddelde leeftijd 45.1 (SD 16.7)

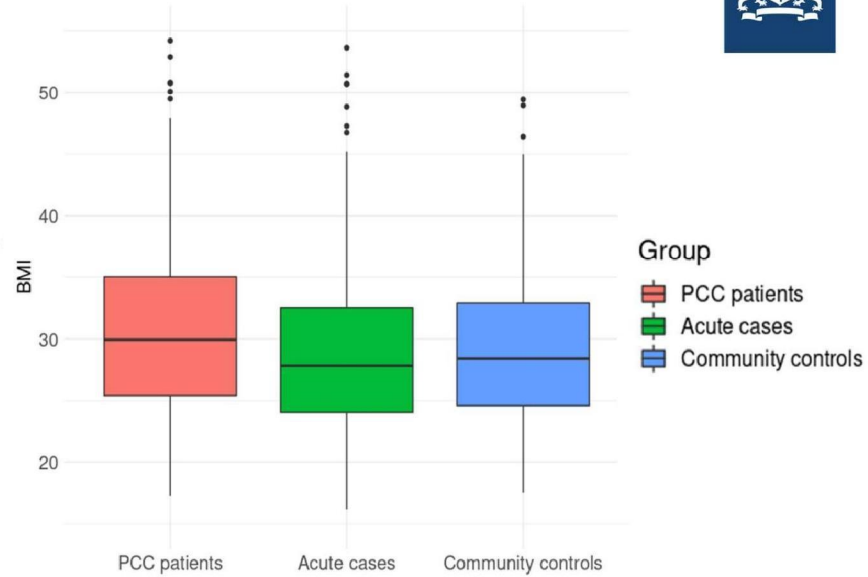

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten: BMI

- Mediaan BMI community controls = 29.0
- Mediaan BMI acute cases = 28.1
- **Mediaan BMI PCC patiënten = 30.3**

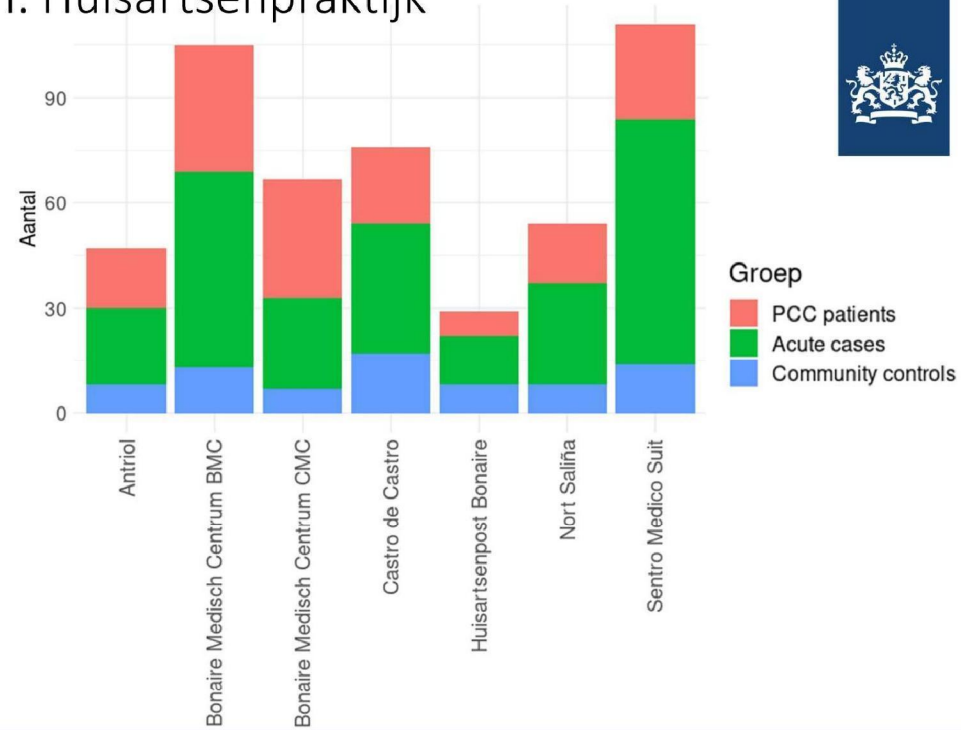

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten: Huisartsenpraktijk

Huisartsenpraktijk	Prevalentie (%)
Huisartsenpost Bonaire	24
Sentro Médico Sùit	24
Castro de Castro	29
Nort Saliña	31
Bonaire Medisch Centrum BMC	34
Antriol	36
Bonaire Medisch Centrum CMC	51

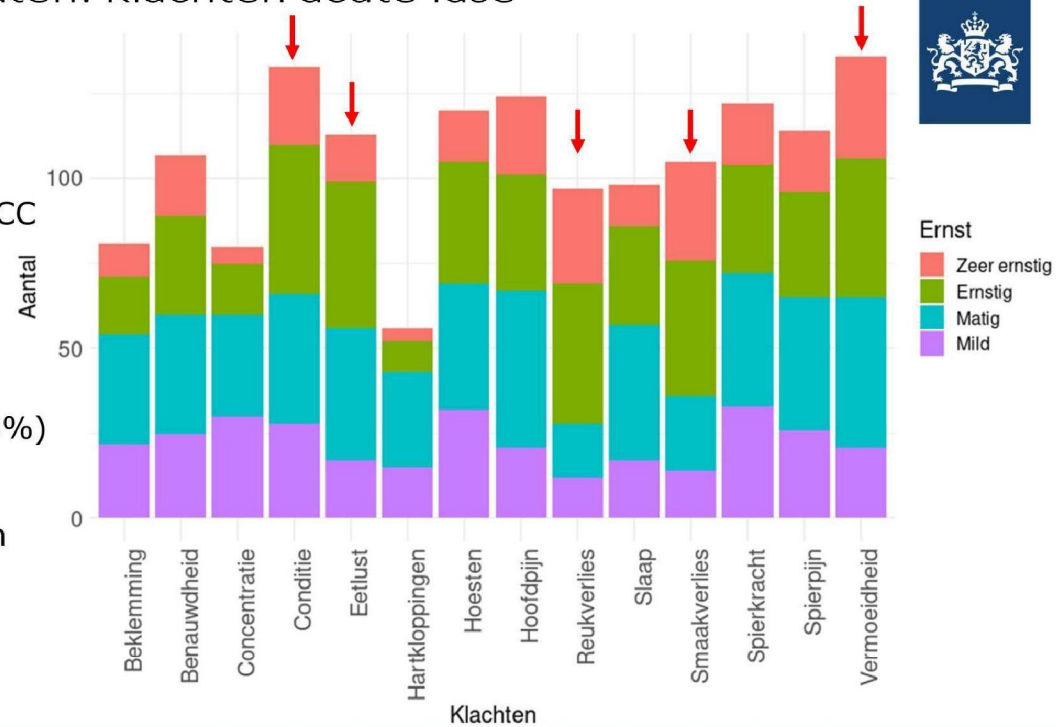

Resultaten: Klachten acute fase

Meest voorkomende klachten PCC patiënten tijdens acute fase:

- Vermoeidheid (85%)
- Verminderde conditie (83%)
- Hoofdpijn (78%)
- Verminderde spierkracht (76%)
- Rode pijltjes: zeer ernstig en ernstig komt vaak voor

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten: Restklachten

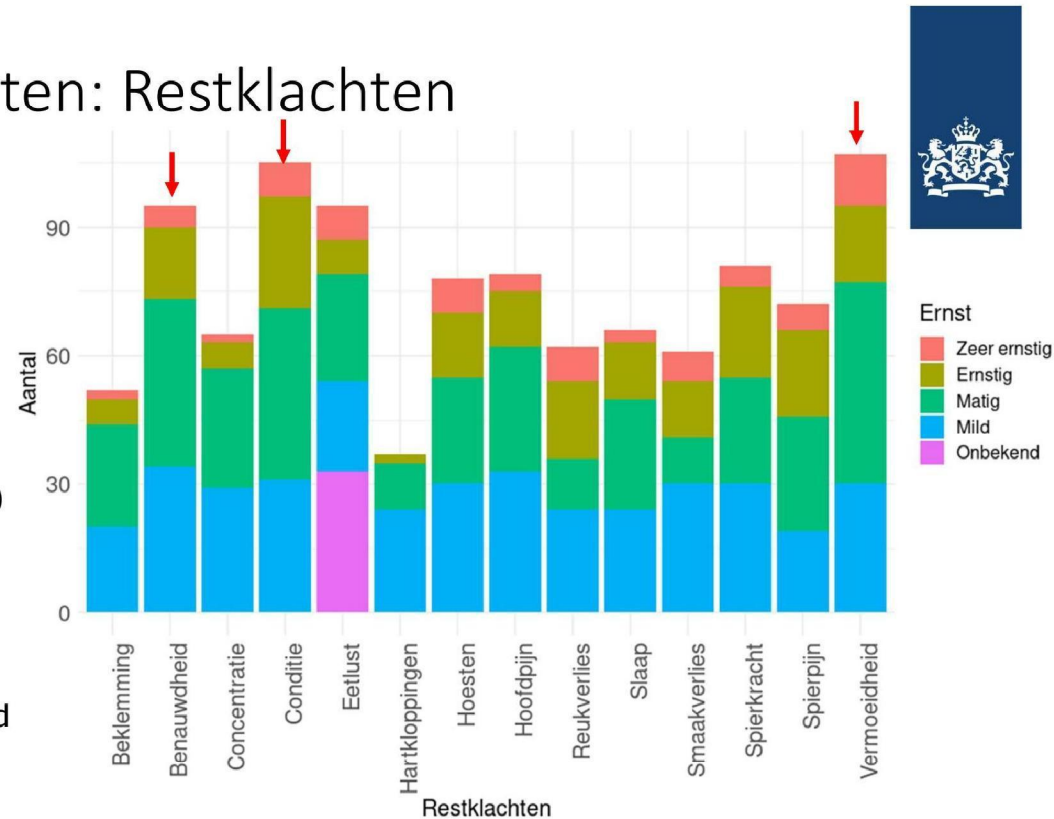
Meest voorkomende
restklachten onder PCC
patiënten:

Vermoeidheid (67%)
28% daarvan (zeer) ernstig

Verminderde conditie (66%)
32% (zeer) ernstig

Benuwdheid (59%)
23% (zeer) ernstig

Klachten vaker matig of mild

Ernst

Zeer ernstig
Ernstig
Matig
Mild
Onbekend

Resultaten

Klachtenpatroon naar subgroep en fase (% van personen)

	Klachten	Hoesten	Kortademig	Hoofdpijn	Sierpijn	Beklemming of pijn op de borst	Vermoeidheid	Verminderde conditie
Tijdens pre-pandemische fase	PCC patiënten	8.1	12.5	20.6	10.6	7.5	9.4	7.5
	Acute cases	12.2	5.9	20.5	5.5	4.7	7.9	2.4
	Community controls	6.7	4.0	12.0	10.7	4.0	9.3	5.3
Tijdens acute fase (<4 weken)	PCC patiënten	75.0	66.7	77.5	71.2	50.6	85.0	83.1
	Acute cases	50.8	33.9	60.6	40.2	23.2	47.6	46.1
Tijdens PCC fase (>4 weken)	PCC patiënten	48.8	59.4	49.4	45.0	32.5	66.9	65.6

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten

Klachtenpatroon naar subgroep en fase (% van personen)

	Klachten	Verminderde eetlust	Geen reuk	Geen smaak	Hartkloppingen	Concentratie problemen	Slaap problemen	Minder spierkracht
Tijdens pre-pandemische fase	PCC-patiënten	3.8	3.1	1.9	8.1	6.3	12.5	5
	Acute cases	4.3	3.5	3.5	3.5	5.1	7.9	1.6
	Community controls	4.0	0	0	2.7	2.7	8.0	6.7
Tijdens acute fase (<4 weken)	PCC-patiënten	70.6	60.6	65.5	35	50	61.3	76.2
	Acute cases	44.5	46.5	49.6	13.8	18.1	29.5	38.6
Tijdens PCC fase (>4 weken)	PCC-patiënten	59.4	38.8	38.1	23.1	40.6	41.2	50.6

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten

Gemiddeld (self-reported) ernst van COVID-klachten, pre-pandemisch, op een schaal van 0-10:

	<u>Herstelde PCC patiënten</u>	<u>Nog niet herstelde PCC patiënten</u>	<u>Acute cases</u>	<u>Community controls</u>
Vermoeidheid	1.75 (2.65)	2.17 (2.74)	1.28 (2.40)	1.13 (2.26)
Pijn	1.58 (2.75)	1.58 (2.55)	1.10 (2.07)	0.85 (2.11)
Concentratie problemen	1.24 (2.50)	1.24 (2.66)	0.85 (2.07)	0.59 (1.69)
Benaauwdheid	1.10 (2.41)	1.47 (2.58)	0.88 (2.25)	0.56 (1.94)

*mean + SD

Resultaten

Mediaan (self-reported) ernst van COVID-klachten, pre-pandemisch, op een schaal van 0-10:

	<u>Herstelde PCC patiënten</u>	<u>Nog niet herstelde PCC patiënten</u>	<u>Acute cases</u>	<u>Community controls</u>
Vermoeidheid	0 (3)	0 (4)	0 (2)	0 (1)
Pijn	0 (2)	0 (3)	0 (1)	0 (0)
Concentratie problemen	0 (0)	0 (3)	0 (0)	0 (0)
Benauwdheid	0 (0)	0 (2)	0 (0)	0 (0)

*mean + SD

Resultaten

Percentage personen zonder klachten pre-pandemisch:

	Herstelde PCC patiënten (n= 106)	Nog niet herstelde PCC patiënten (n=53)	Acute cases (n=254)	Community controls (n = 75)
Vermoeidheid	59% (63)	51% (27)	70% (178)	71% (53)
Pijn	67% (71)	53% (28)	74% (187)	80% (60)
Concentratie problemen	75% (80)	62% (33)	80% (204)	84% (63)
Benauwdheid	76% (81)	66% (35)	81% (207)	88% (66)

Hadden het minst vaak geen klachten vóór de pandemie

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten

Mediaan (IQR) (self-reported) ernst van COVID-klachten, pre-pandemisch, op een schaal van 1-10:

	<u>Herstelde PCC patiënten</u>	<u>Nog niet herstelde PCC patiënten</u>	<u>Acute cases</u>	<u>Community controls</u>
Vermoeidheid	4.0 (4.0)	4.0 (2.8)	5.0 (4.0)	3.0 (4.8)
Pijn	5.0 (4.5)	3.0 (3.0)	4.0 (4.0)	4.0 (3.8)
Concentratie problemen	5.0 (3.8)	5.0 (4.0)	5.0 (3.8)	2.5 (3.0)
Benauwdheid	4.0 (2.0)	4.0 (4.8)	5.0 (4.5)	4.0 (6.0)

Aanwezigheid klachten verschilt wel (vorige slide), maar ernst klachten niet)

Resultaten

Gemiddeld verschil in (self-reported) ernst van COVID-klachten in de afgelopen week* en voor de COVID-uitbraak, op een schaal van 0-10:

	<u>Herstelde PCC patiënten</u>	<u>Nog niet herstelde PCC patiënten</u>	<u>Acute cases</u>	<u>Community controls</u>
Vermoeidheid	0.87 (SD 3.55)	2.85 (SD 2.85)	0.18 (SD 2.57)	0.03 (SD 1.95)
Pijn	0.27 (SD 2.89)	1.92 (SD 3.17)	-0.02 (SD 2.21)	-0.17 (SD 1.52)
Concentratie problemen	-0.40 (SD 2.52)	1.46 (SD 2.66)	0.00 (SD 2.08)	0.07 (SD 1.49)
Benauwdheid	0.53 (SD 2.65)	1.36 (SD 3.37)	-0.10 (SD 2.29)	-0.20 (SD 1.36)

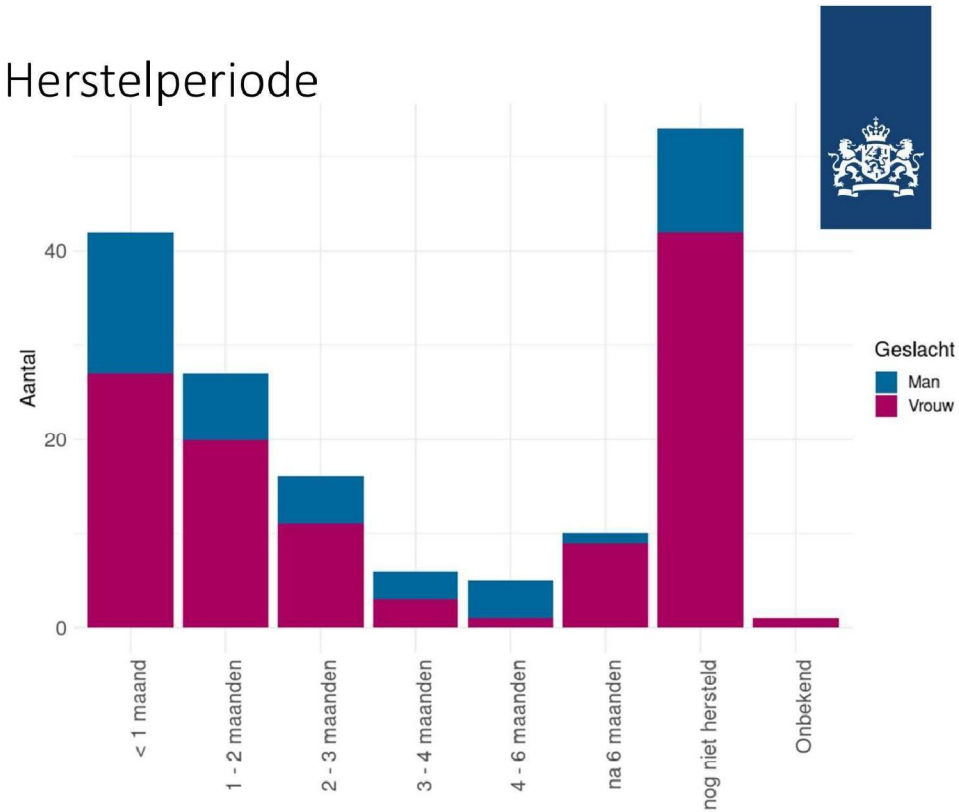
*In de week voor afname van het interview

↑
(Rest)-klachten nu veel ernstiger dan voor de pandemie

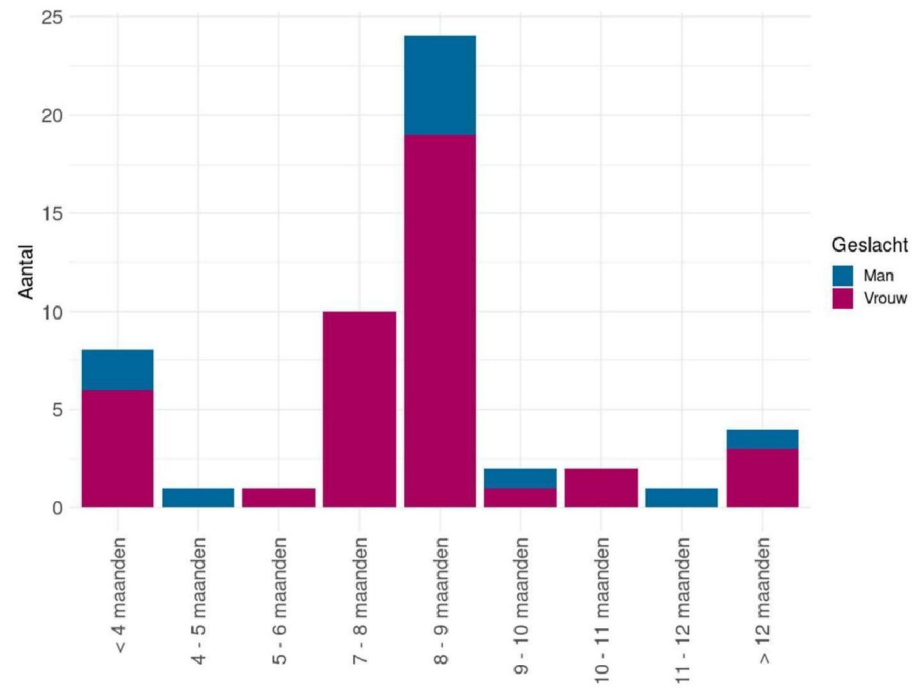
Resultaten: Herstelperiode

- 54/160 long-covid patiënten nog niet hersteld
- Vrouwen vaker nog niet hersteld dan mannen (37% vs 24%)

Verdeling duur van klachten voor nog niet herstelde PCC patiënten, naar geslacht

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Resultaten: Herstelperiode

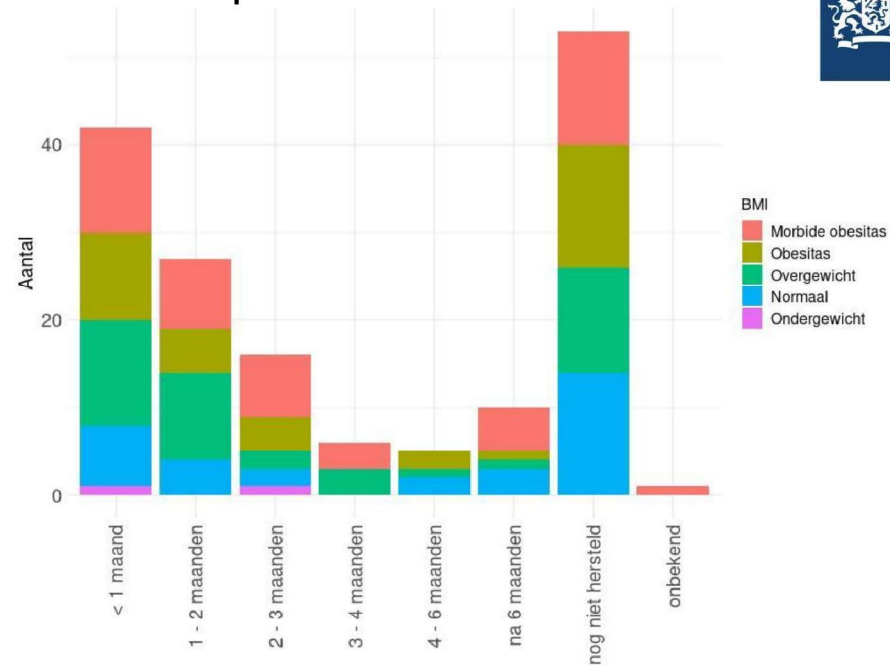

44% met gezond gewicht nog niet hersteld

29% met overgewicht nog niet hersteld

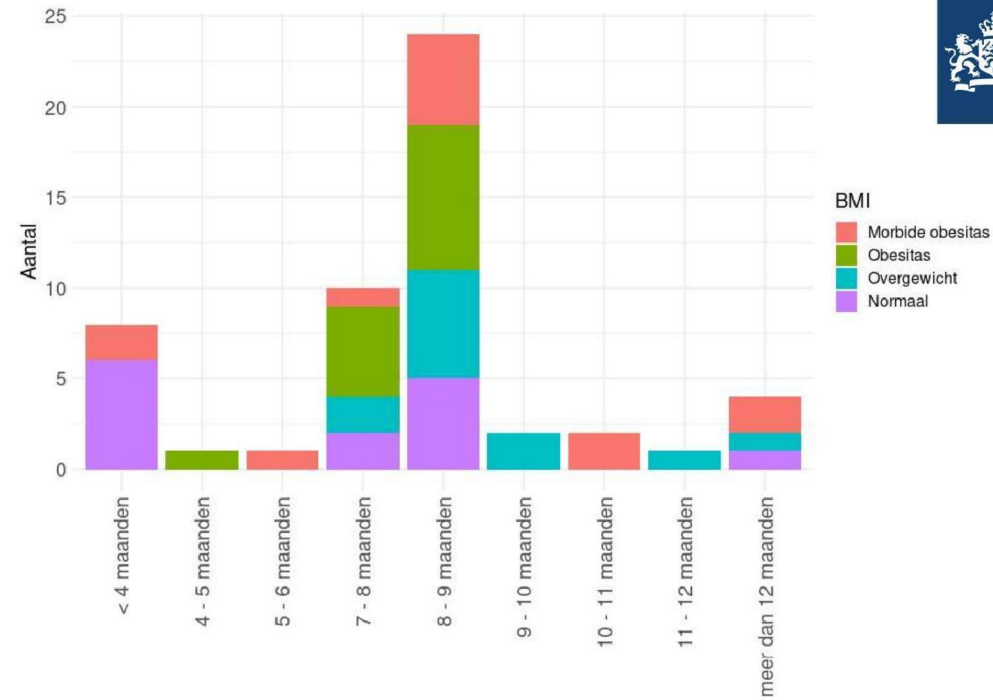
39% met obesitas nog niet hersteld

27% met morbide obesitas
nog niet hersteld

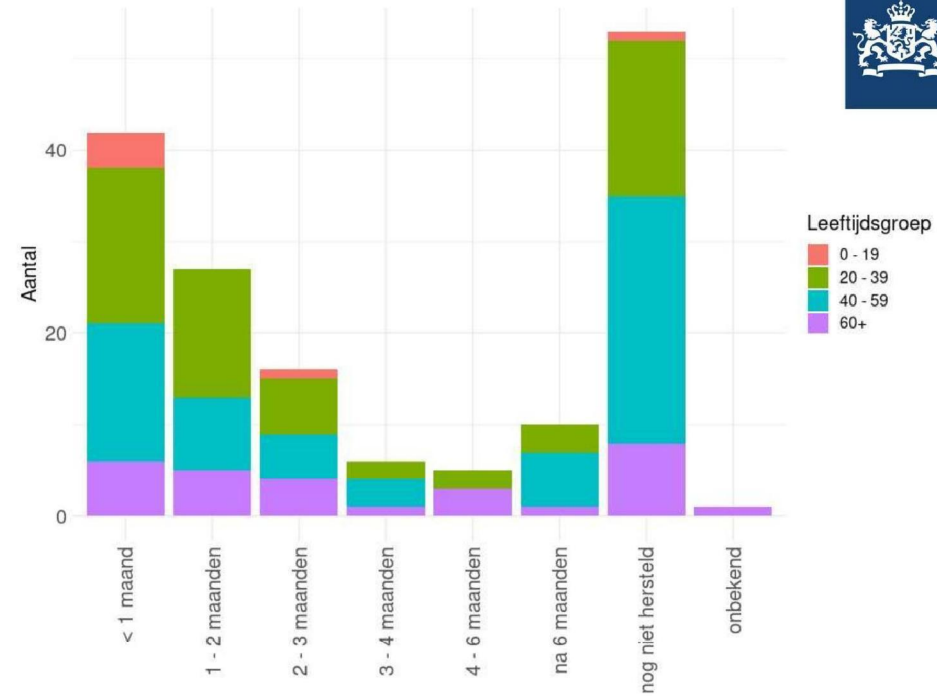

Verdeling duur van klachten voor nog niet herstelde PCC patiënten, naar BMI categorie

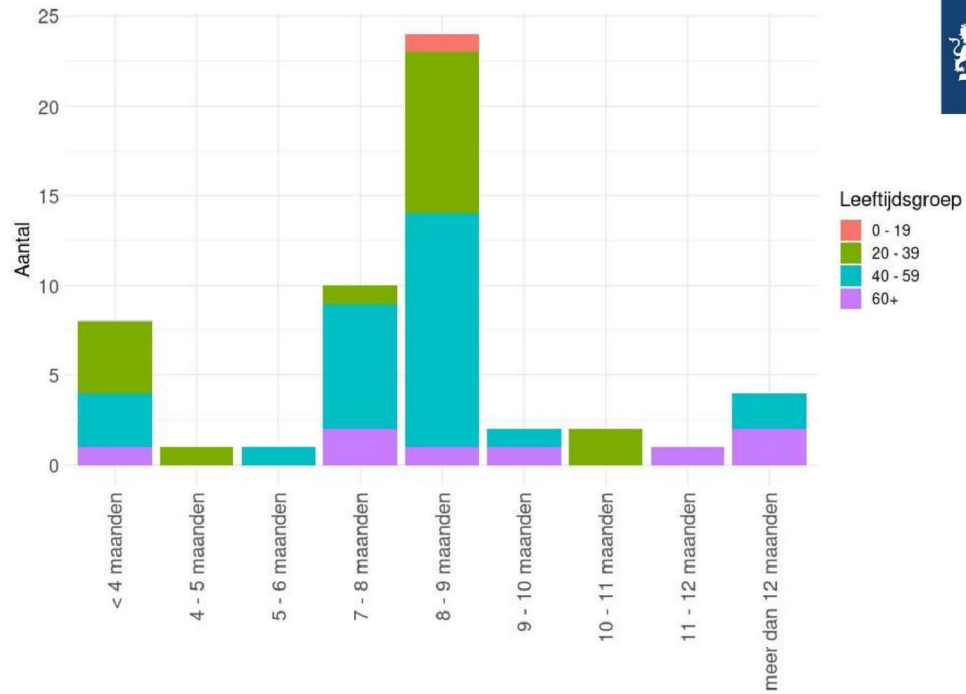

17% 0-19 jaar nog niet hersteld
 28% 20-39 jaar nog niet hersteld
 42% 40-59 jaar nog niet hersteld
 28% 60+ jaar nog niet hersteld

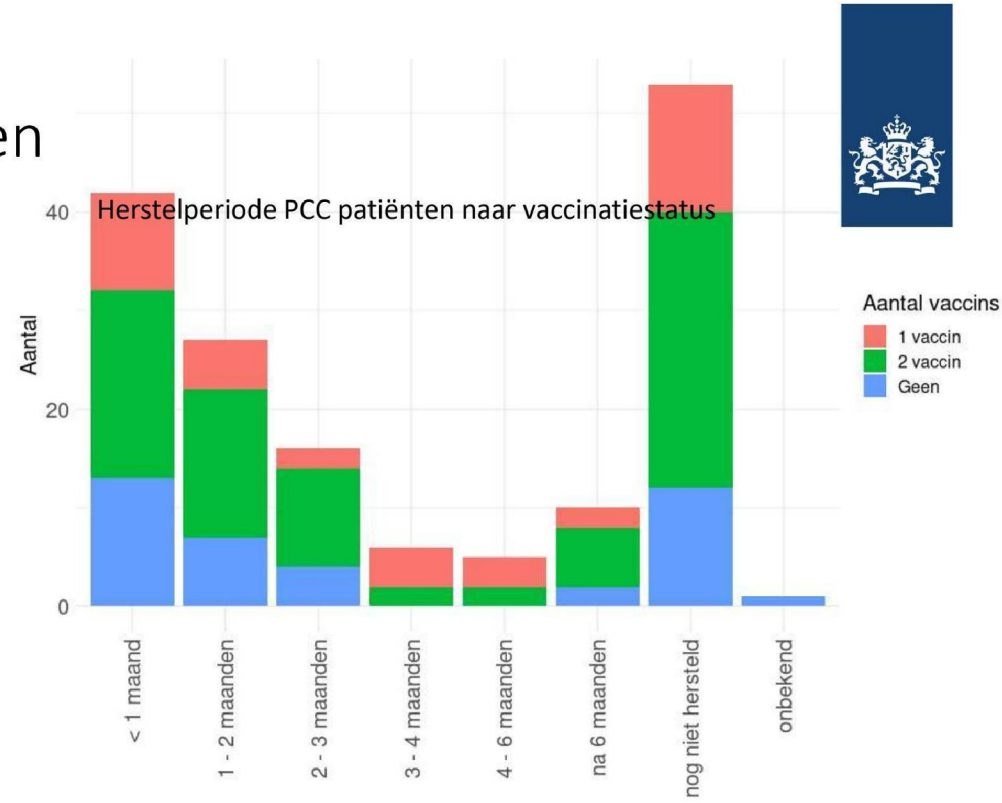

Verdeling duur van klachten voor nog niet herstelde PCC patiënten, naar leeftijd

Resultaten

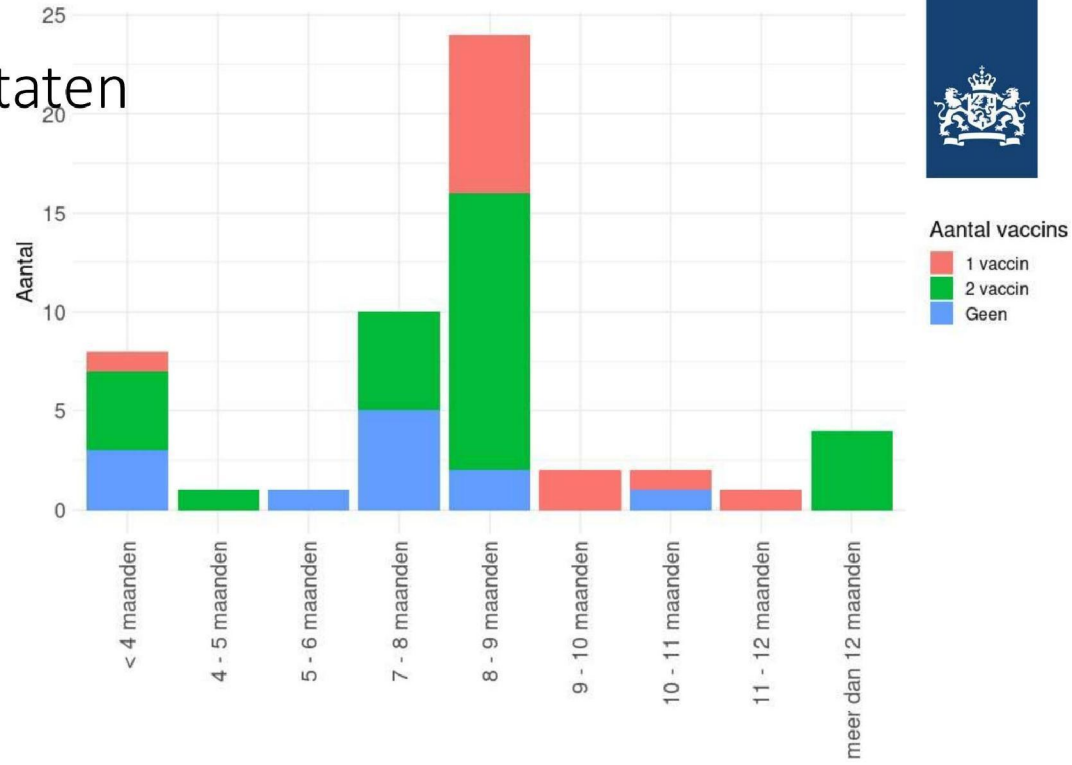

Aantal vaccins
1 vaccin
2 vaccin
Geen

Resultaten

Aantal vaccins
1 vaccin
2 vaccin
Geen

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Zorggebruik op Bonaire pre-pandemisch vs. nu

Aantal verschillende categorieën artsen / paramedici die patiënten behandelen: Gemiddeld verschil tussen afgelopen week* vs. pre-pandemisch				
	<u>Herstelde PCC patiënten</u>	<u>Nog niet herstelde PCC patiënten</u>	<u>Acute cases</u>	<u>Community controls</u>
Artsen	- 0.15 (SD 1.21)	0.02 (SD 1.53)	-0.02 (SD 0.62)	-0.19 (SD 0.91)
Paramedisch	-0.03 (SD 0.40)	-0.06 (SD 0.5)	-0.01 (SD 0.125)	-0.01 (SD 0.12)

*In de week voor afname van het interview

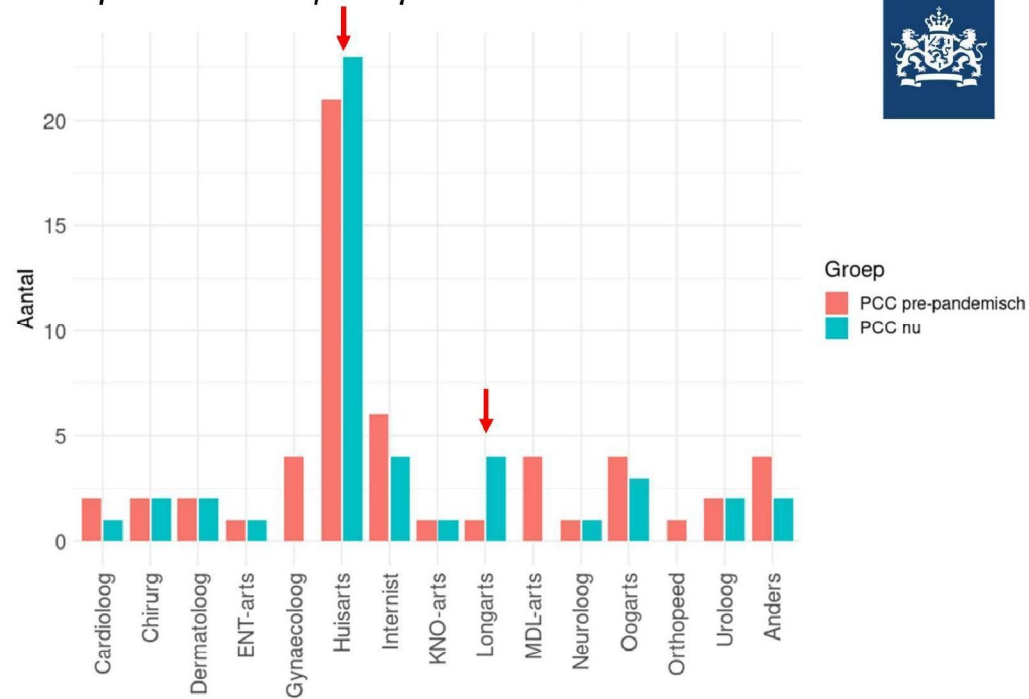
OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Zorggebruik op Bonaire pre-pandemisch vs. nu

Verschuiving van het totaal aantal bezochte artsen door **herstelde** PCC patiënten (n = 106)

65% bezocht geen arts pre-pandemisch

69% bezocht geen arts op moment van interview

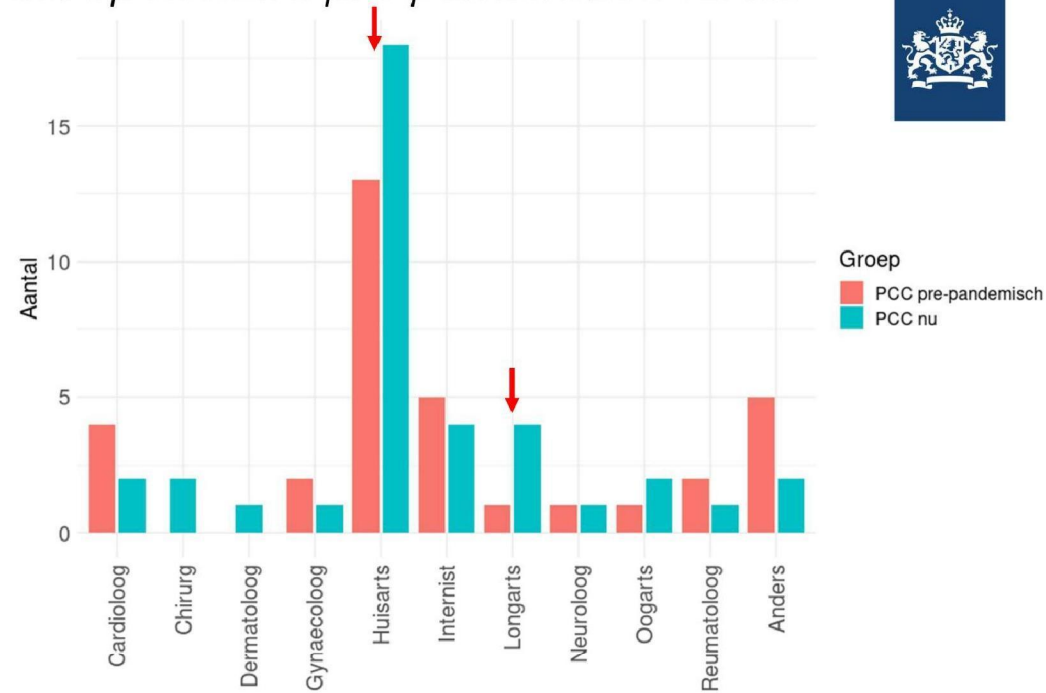
Zorggebruik op Bonaire pre-pandemisch vs. nu

Verschuiving van het totaal aantal bezochte artsen door **niet herstelde** PCC patiënten (n = 53)

62% bezocht geen arts pre-pandemisch

53% bezoekt geen arts op moment van interview

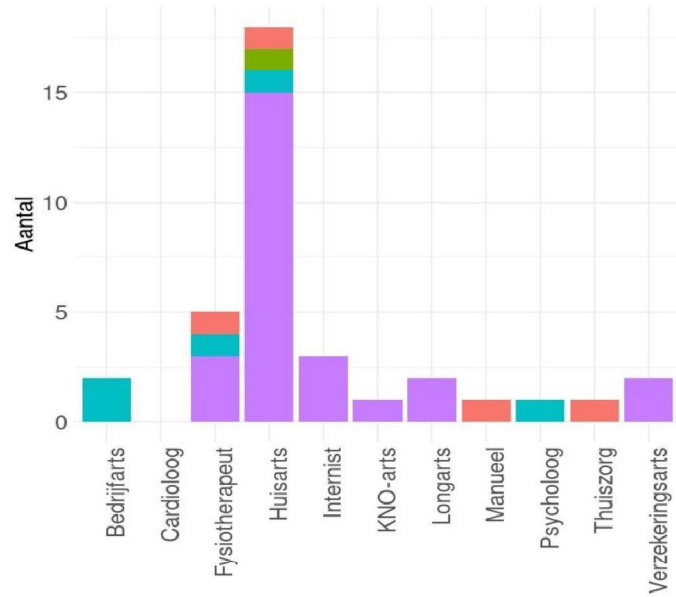

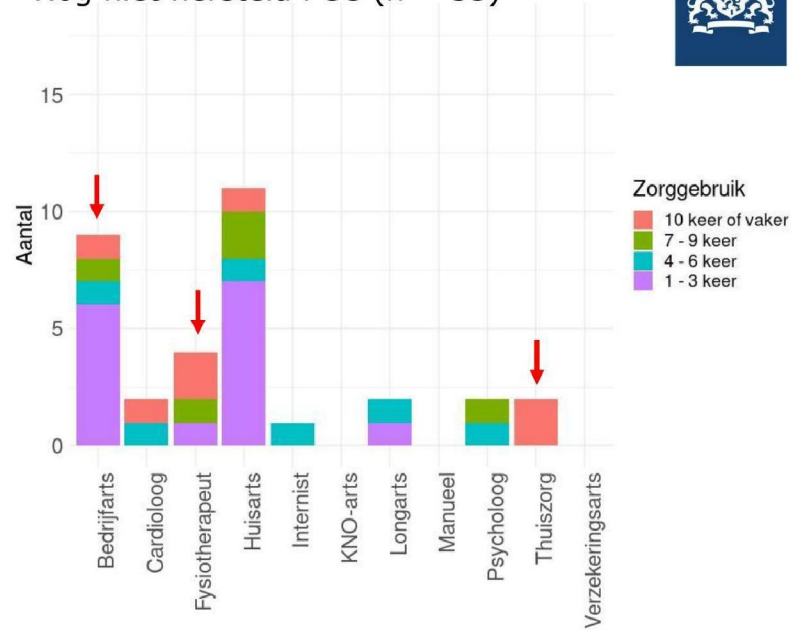
OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Zorggebruik op Bonaire pre-pandemisch vs. nu

- Hersteld PCC (n = 106)

- Nog niet hersteld PCC (n = 53)

Methodologische overwegingen

- 1e studie over long-covid in de Caribische regio
  - Relatief grote studie populatie
  - Controlegroep en vragen over prepandemische situatie
  - Representatieve steekproef (geen zelfaanmelding)
  - Zeer uitgebreide vragenlijst, rijke data
  - Interviews kwalitatief goed afgenomen, weinig missing data
-
- Oversampling van ziekenhuispatiënten
  - Alleen patiënten met klachten geïnccludeerd
  - Alleen patiënten met bevestigde covid-diagnose PG geïnccludeerd

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Vooruitzicht

Het lopende onderzoek zal zich verder nog richten op:

- Determinanten van hoog zorggebruik door PCC patiënten
- Voorspellende factoren voor het ontwikkelen van (ernstige) PCC
  - De rol van ziekenhuisopname op het risico voor het ontwikkelen van (ernstige) PCC
  - Maar ook factoren als onderliggend lijden, SES, BMI, zorggebruik, vaccinatiestatus
- De impact van PCC op dagelijks functioneren en kwaliteit van leven
- De impact van PCC op werk/studie, en steun die PCC patiënten vanuit de werk/studie omgeving ontvangen

Acknowledgements

- **Publieke Gezondheid Bonaire**

- [redacted] 5.1.2e PhD, [redacted] 5.1.2e
- [redacted] 5.1.2e
- [redacted] 5.1.2e

- **Bonaire TEMPO**

- **Digitale checklisten**
- **CBS Bonaire**
- **Sporthal Jorge Nicolaas, Bonaire**
- **GGD-Zuid Holland Zuid**
- **NIVEL**

- **Mobilito**

- [redacted] 5.1.2e

- **RIVM Nederland**

- [redacted] 5.1.2e PhD, MSc
- [redacted] 5.1.2e MSc, MPH
- [redacted] 5.1.2e, MScR

